

Інституційні механізми публічного управління соціальним розвитком громад у післявоєнний період

Володимир Г. Сизон ¹ *

¹ Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна). Старший викладач кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва, канд. наук з держ. упр.

* Автор-кореспондент, e-mail: vg-syzon@ukr.net

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

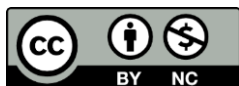
Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-248X/2025.5.08](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.5.08)

Авторське право

© 2025 автора

Цей твір
ліцензовано на
умовах Ліцензії
Creative Commons
«Із Зазначенням
Авторства –
Некомерційна 4.0
Міжнародна»
(CC BY-NC 4.0).

Після початку повномасштабної війни питання соціального розвитку територіальних громад України набуло пріоритетного значення. Метою дослідження є виявлення, систематизація й аналітична оцінка інституційних механізмів публічного управління соціальним розвитком територіальних громад у післявоєнний період. У дослідженні застосовано методи контент-аналізу, аналізу даних з відкритих державних платформ (Єдина платформа електронної демократії), а також аналітичного огляду звітів міжнародних донорських програм (ПРООН, U-LEAD, USAID). Проаналізовано форми й інструменти партисипативного врядування, які відіграють ключову роль у забезпеченні соціального розвитку територіальних громад у післявоєнний період. Особливу увагу зосереджено на функціонуванні цифрових інструментів участі – зокрема, Єдиної платформи місцевої е-демократії. У статті наведено приклади громад (зокрема Ратнівська, Димерська, Бурштинська), де такі органи брали участь у плануванні інфраструктурних рішень, розробці освітніх програм і інших соціально значущих ініціатив. Було досліджено інституційні механізми публічного управління соціальним розвитком громад, які реалізуються на державному і місцевому рівнях. Виділено чотири основні напрями: (1) програми комплексного відновлення, які стали новою формою інтегрованого планування, обов'язково із залученням громади через громадські слухання та консультації; (2) інструменти цільового фінансування; (3) нормативно-правові акти, включаючи оновлену Державну стратегію регіонального розвитку до 2027 року, типові форми програм відновлення та нові статuti громад, які інституціоналізують механізми участі та партнерства; (4) співпраця з міжнародними програмами технічної допомоги (ПРООН, GIZ, USAID, U-LEAD), які поєднують фінансування з передачею управлінських навичок, стратегічного планування та інструментів соціального розвитку. У результаті було доведено, що саме синергія цих інституційних інструментів забезпечує основу для відновлення не лише інфраструктури, а й довіри, взаємодії та нової моделі публічного управління, де соціальний розвиток громади постає як спільна справа органів влади, громадян та партнерських структур.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

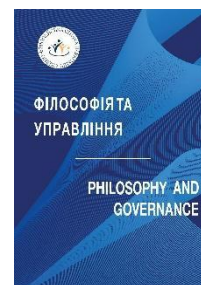
публічне управління, партисипативне врядування, децентралізація, цільове фінансування, комплексне повоєнне відновлення.

e-ISSN 3041-248X

Philosophy and Governance

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

Institutional Mechanisms of Public Governance for Community Social Development in the Post-War Period

Volodymyr Syzon ¹ *

¹ National University of Life Resources and Environmental Management of Ukraine (Ukraine). Senior Lecturer at the Department of Public Administration, Management of Innovation Activities and Consulting, PhD in Public Administration.

* Corresponding Author, e-mail: vg-syzon@ukr.net

ARTICLE INFO

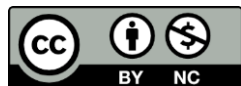
ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-248X/2025.5.08](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.5.08)

Copyright © 2025
by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

After the start of the full-scale war, the issue of social development of territorial communities in Ukraine became a priority. The purpose of the study is to identify, systematize and analytically assess institutional mechanisms of public management of social development of territorial communities in the post-war period. The study uses methods of content analysis, data analysis from open state platforms (Single Platform of e-Democracy), as well as analytical review of reports of international donor programs (UNDP, U-LEAD, USAID). Forms and tools of participatory governance that play a key role in ensuring the social development of territorial communities in the post-war period are analyzed. Particular attention is focused on the functioning of digital tools of participation – in particular, the Single Platform of Local e-Democracy. The article provides examples of communities (in particular, Ratnivska, Dymerska, Burshtynska), where such bodies participated in planning infrastructure solutions, developing educational programs and other socially significant initiatives. The institutional mechanisms of public management of social development of communities, implemented at the state and local levels, were studied. Four main areas were identified: (1) comprehensive recovery programs, which have become a new form of integrated planning, necessarily involving the community through public hearings and consultations; (2) targeted financing instruments; (3) regulatory and legal acts, including the updated State Strategy for Regional Development until 2027, standard forms of recovery programs and new community charters, which institutionalize mechanisms of participation and partnership; (4) cooperation with international technical assistance programs (UNDP, GIZ, USAID, U-LEAD), which combine funding with the transfer of management skills, strategic planning and social development tools. As a result, it was proven that it is the synergy of these institutional tools that provides the basis for the restoration of not only infrastructure, but also trust, interaction and a new model of public management, where the social development of the community appears as a joint matter of authorities, citizens and partner structures.

KEYWORDS

public management, participatory governance, decentralization, targeted financing, comprehensive post-war reconstruction.

1. Вступ

У післявоєнний період питання соціального розвитку територіальних громад набуває не лише гуманітарного, а й стратегічного значення, оскільки стосується не лише відновлення базових умов життя, а й реінтеграції вразливих груп, зокрема 4,6 мільйонів внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), зафіксованих в Україні станом на початок 2025 року [1]. Разом з тим, аналіз звітів показав, що лише 850 з приблизно 14 699 громад мали створених суб'єктів соціальних послуг у 2022 р., тобто понад 94 % громад не мали таких можливостей [2].

Ефективність такого реагування безпосередньо залежить від інституційної спроможності органів місцевої влади, на які, відповідно до принципів децентралізації, покладено левову частку відповідальності за соціальне забезпечення. За оцінками Ради Європи, лише 47% українських громад мають дієві механізми соціального діалогу та участі громадян у прийнятті рішень [2]. Водночас у громадах, де запроваджено моделі багаторівневої співпраці між владою, неурядовими організаціями та бізнесом, рівень задоволеності базовими соціальними послугами є на 30% вищим [3].

У таких умовах саме інституційні механізми – як формальні (нормативні акти, програми, індикатори), так і неформальні (горизонтальні зв'язки, мережі довіри, традиції місцевої самоорганізації) – відіграють вирішальну роль у відновленні соціального капіталу та стабільності локальних систем управління.

Тож актуальність поточного дослідження зводиться до необхідності глибокого аналізу, а також удосконалення інституційних механізмів публічного управління соціальним розвитком громад, здатних забезпечити цілісну відповідь на виклики повоєнного періоду.

2. Огляд літературних джерел

Останні дослідження у сфері публічного управління соціальним розвитком територіальних громад післявоєнного періоду охоплюють широке коло аспектів – від соціального капіталу як основи згуртованості [4; 5] до практик децентралізації й інтеграції соціальних послуг на місцевому рівні. J. S. Coleman у своєму класичному дослідженні [4] акцентував увагу на ролі соціального капіталу в акумуляції людського капіталу через взаємодію в межах соціальних структур. Цю ідею розвинув R. D. Putnam [5], який описав занепад традиційних форм участі в США та підкреслив значення горизонтальних мереж, довіри та інституційної залученості в процеси розвитку громад. Обидва дослідники заклали концептуальні підвалини для розуміння соціального капіталу як чинника соціального розвитку.

На тлі українського контексту, авторка К. Бліщук [6] акцентувала увагу на впливі децентралізаційних змін на сталий розвиток громад, зазначаючи, що самодостатність громад прямо залежить від їхньої інституційної спроможності. Водночас Л. І. Ільчук [7] розглянула розвиток системи інтегрованих соціальних послуг, зокрема в умовах об'єднання територіальних громад, наголосивши на викликах формування ефективних моделей управління на місцевому рівні. Її підхід був зосереджений на практичному аспекті надання послуг, однак менше уваги приділялося інституційним рамкам та нормативній базі цих процесів.

Наукові праці інших авторів І. В. Ксьонжик та ін. [8], а також Р. Содомі і колег [9] надали цінний статистичний і аналітичний зріз соціально-економічного розвитку територіальних громад, особливо в аспекті динаміки за роками. Однак у цих дослідженнях недостатньо систематизовано саме інституційні механізми, які забезпечують соціальну сталість громад, зокрема в умовах воєнного стану або відновлення після нього. Подібна ситуація простежується й у дослідженні В. В. Снітинського та ін. [10], що мало радше описово-монографічний характер, не виокремлюючи механізмів координації, моніторингу чи делегування соціальних функцій.

Деякі автори, як-от А. М. Ревко [11], висвітлювали роль соціального капіталу в розвитку соціальної інфраструктури, однак інституціональний вимір лишився поза межами глибокого аналізу. У роботі Б. Носульки [12] акцент зроблено на ролі місцевого самоврядування у формуванні соціально-економічного середовища, однак не проаналізовано специфіку інституційних процедур, нормативної підтримки чи результативних індикаторів ефективності.

Таким чином, хоча існуючі джерела охоплюють ключові аспекти розвитку громад (капітал, послуги, участь), все ж у науковому полі спостерігається суттєва прогалина. Насамперед, недостатньо розкрито саме інституційні механізми публічного управління соціальним розвитком територіальних громад, особливо у контексті повоєнної трансформації. Наявні дослідження не забезпечують цілісного бачення взаємозв'язку між інституційними інноваціями, цифровими інструментами участі, нормативними актами і результативністю у сфері соціального захисту та згуртованості громад. Це створює потребу у комплексному аналізі формальних і неформальних інструментів, які реально працюють у громадах України після 2022 року.

3. Постановка завдання

Метою поточного дослідження є встановлення інституційних механізмів публічного управління соціальним розвитком територіальних громад України у післявоєнний період, з урахуванням викликів відновлення, особливостей цифрової партисипації, ролі соціального капіталу і нових форм взаємодії між владою, громадянами та міжнародними партнерами.

Завдання, які постають перед дослідженням зведено до наступних:

1. Окреслити роль партисипативного врядування, зокрема цифрових інструментів участі громадян, у формуванні стратегій соціального розвитку територіальних громад у післявоєнний період.
2. Виявити й систематизувати ключові інституційні механізми (програми, нормативні акти, цифрові платформи, інструменти фінансування), які забезпечують публічне управління соціальним розвитком громад, а також оцінити їх результативність і виклики реалізації.

4. Методи та матеріали

Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує елементи теорії публічного управління, соціального капіталу та партисипативного врядування в контексті післявоєнної відбудови громад. Основна аналітична рамка базується на концепції інституційного аналізу, з акцентом на формальні й неформальні механізми соціального розвитку.

У роботі застосовано критичний огляд літератури, що охоплює як класичні праці (J. Coleman, R. Putnam), так і сучасні українські дослідження соціального розвитку громад у період децентралізації та війни. Проведено компаративний аналіз наявних інституційних практик у громадах, які демонструють різний рівень партисипативності, з використанням кейсів громад, підтриманих програмами U-LEAD та USAID у 2023–2024 роках.

Емпіричну базу склали:

- статистичні дані щодо роботи Єдиної платформи місцевої е-демократії (кількість петицій, консультацій, проєктів громадського бюджету, активність шкільних модулів тощо);
- аналітичні звіти міжнародних і національних інституцій (Рахункова палата, UPLAN, ПРООН, GIZ, Міністерство відновлення);
- приклади локальних стратегій, статутів громад, нових механізмів участі (молодіжні ради, електронні консультації, платформи співпраці);
- нормативно-правові документи, включно з оновленою Державною стратегією регіонального розвитку до 2027 року.

Контент-аналіз офіційних джерел дозволив виокремити типові бар'єри у впровадженні програм відновлення, а також визначити ефекти цифрової участі на формування соціального капіталу. Також було використано елементи якісного аналізу – наприклад, типологізація партисипативних практик на основі практик різних громад.

5. Результати та обговорення

Соціальний розвиток територіальних громад – це цілеспрямований процес підвищення добробуту та якості життя місцевого населення через інклюзивну участь у управлінні,

розширення доступу до соціальних послуг, зміцнення взаємодії між різними групами та створення умов для їхнього сталого розвитку [6].

У концептуальному ключі він об'єднує такі елементи:

- інституційні засоби: розвиток прозорих і доступних механізмів участі (наприклад, соціальний діалог, громадські слухання, ради розвитку) ;
- соціальні показники: згуртованість, довіра, почуття спільності та справедливості, що зростають через активне взаємодію мешканців;
- багаторівневу інтеграцію: врахування місцевих ініціатив, культурних ресурсів, громадянського капіталу та екологічних аспектів у єдиному просторі розвитку .

Таким чином, соціальний розвиток громад – це не просто розширення соціальних послуг, а створення комплексної соціальної системи, де мешканці активно долучаються до прийняття рішень, формують довіру одне до одного та інституцій, а громада загалом стає здатною до адаптації й інновацій задля стійкого процвітання.

У цьому контексті особливої актуальності набувають механізми партисипативного врядування – такі, що забезпечують реальну участь мешканців у процесах прийняття рішень на всіх рівнях. Адже саме залучення громадськості створює умови для формування соціального капіталу, зміцнює довіру до інституцій та підвищує ефективність реалізації стратегій розвитку. У повоєнних умовах, коли громади потребують відновлення як інфраструктури, так і довіри між людьми, моделі співуправління та відкритої участі відіграють ключову роль у відбудові не лише фізичного простору, а й соціальної тканини територіальної спільноти.

Цифрова демократія та партисипативне управління – сьогодні це не просто нові інструменти, які громади почали використовувати в період відбудови. Насправді, йдеться про зміну логіки взаємодії між владою і людьми. Участь мешканців у прийнятті рішень – навіть у форматі електронної петиції чи голосування за проєкт бюджету участі – запускає важливі соціальні процеси. Мешканці громад починають більше довіряти місцевій владі, відчувати свою причетність до змін, що і є одним із ключових аспектів соціального розвитку, тобто коли громада не просто очікує допомоги зверху, а сама включається у формування рішень, бере участь у їх реалізації, контролює результати. Особливо в умовах післявоєнної трансформації такі механізми створюють можливість для відновлення локальної солідарності, діалогу, появи нових форм співпраці між мешканцями, владою і бізнесом. І якщо це працює – з'являється не просто результат у вигляді реалізованого проєкту, а нова якість місцевого життя, де соціальний розвиток стає справою спільною і відчутною.

Концепція електронної демократії (далі – e-DEM) набуває дедалі більшого поширення. Е-демократія визначається як використання інформаційно-комунікаційних технологій у демократичних процесах для:

- 1) розширення участі громадян на місцевому й національному рівнях;
- 2) підвищення прозорості й підзвітності влади;
- 3) полегшення громадського контролю над рішеннями;
- 4) стимулювання публічних дебатів [13].

Іншими словами, цифрові інструменти дають мешканцям нові канали впливу на розвиток громади.

В Україні ще до війни була створена Єдина платформа місцевої е-демократії, якою нині користуються сотні громад – через неї реалізуються електронні петиції, місцеві консультації, бюджет участі та інші сервіси. Під час війни, коли очні зібрання ускладнені, такі засоби стали особливо актуальними. Через е-платформи громадяни можуть вносити пропозиції до планів відбудови, повідомляти про проблеми, голосувати за проєкти розвитку тощо, не виходячи з дому.

Конкретні інструменти е-демократії, які зараз активно застосовуються в територіальних громадах України:

- Електронні петиції – мешканці можуть онлайн звернутися до місцевої влади з ініціативою (скажімо, пропозицією включити той чи інший об'єкт до плану відбудови). Набравши певну кількість підписів, петиція зобов'язує раду розглянути питання. Це дисциплінує владу реагувати на потреби, сформульовані громадою.
- Громадський бюджет (бюджет участі) – механізм, що дає жителям можливість самостійно вирішувати, на що витратити частину коштів громади. Через онлайн-голосування громадяни

обирають проекти (благоустрій, ремонти, соціальні заходи), які фінансуватимуться з бюджету. У післявоєнний час все більше громад включають до бюджетів участі проекти відновлення – наприклад, облаштування укриттів, відбудова парків, меморіалів тощо, визначаючи пріоритети колективно.

- Електронні громадські обговорення – платформи на сайтах громад дають змогу винести проект стратегії чи містобудівного плану на онлайн-обговорення. Кожен охочий може залишити коментар чи зауваження. Це розширює коло учасників публічних слухань (бо географія і час більше не є обмеженням) і фіксує пропозиції в електронному вигляді.

- Відкриті дані та онлайн-трансляції – багато громад у 2024 р. почали регулярно транслювати сесії місцевих рад у інтернеті, публікувати набори даних про відбудовчі проекти, використання коштів фондів тощо. Така відкритість підвищує підзвітність: громада може контролювати хід реалізації стратегії, що безпосередньо впливає на рівень довіри.

На рисунку 1 представлено агреговані результати функціонування Єдиної платформи місцевої е-демократії (e-DEM), яка стала важливим сервісом цифрової партисипації в українських громадах.

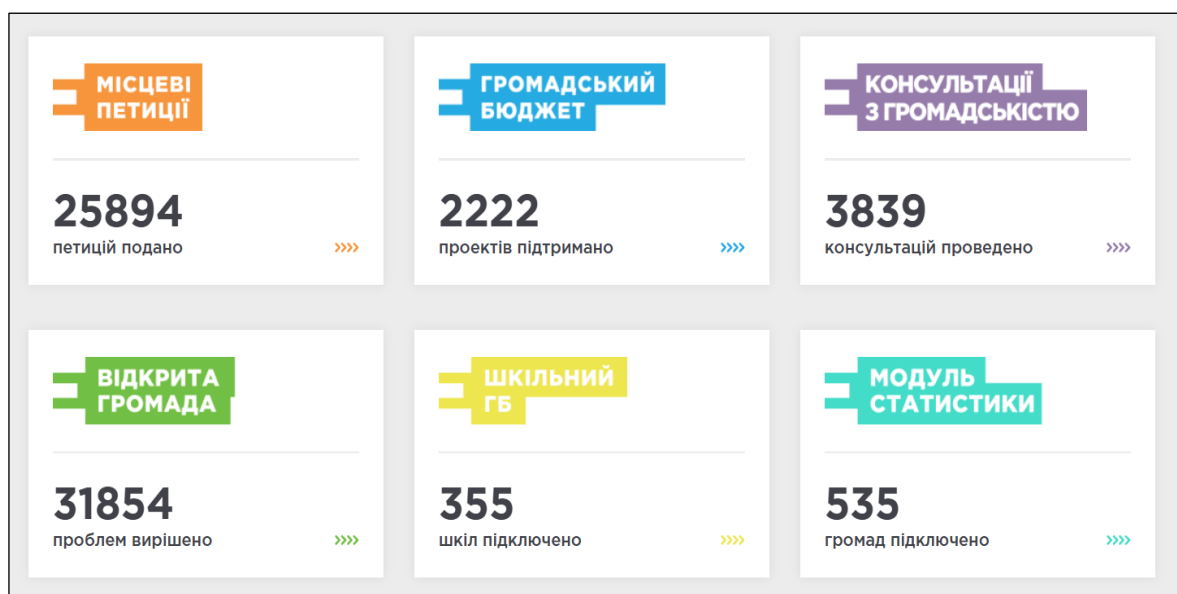

Рис. 1. Агреговані результати функціонування Єдиної платформи е-демократії
Джерело: [14].

Згідно з наведеними даними, громадяни подали понад 25 000 електронних петицій, підтримали понад 2 200 проектів громадського бюджету, а також ініціювали майже 4 000 громадських консультацій. При цьому понад 31 000 проблем було вирішено через інструмент «Відкрита громада», а 535 територіальних громад офіційно підключено до платформи, що демонструє високий рівень її інституційного впровадження. Навіть на рівні шкільних бюджетів участі зафіксовано активність – 355 шкіл взяли участь у відповідних модулях.

Очевидним є висновок, що цифрові інструменти е-демократії забезпечують сталу інфраструктуру для горизонтальної комунікації та участі. Проте менш очевидним, але не менш важливим є те, що ця інфраструктура поступово формує нову етику взаємодії між громадою й владою – не реактивну, а проактивну. Громадяни починають сприймати себе як співвиробників стратегічних рішень, що сприяє укріпленню локального соціального капіталу. Більше того, залучення до цифрових сервісів у процесах відбудови не лише вирішує поточні проблеми, а й переорієнтовує архітектуру управління – від вертикальної до мережевої. Це й є передумовою нового етапу соціального розвитку громад, де публічне управління постає як інструмент спільної дії, а не нав'язування рішень зверху.

Крім електронних новацій, післявоєнний період породжує й нові організаційні форми партисипації. При багатьох радах активізуються молодіжні ради, ради ветеранів, громадські ради – консультативно-дорадчі органи, що забезпечують голос різних груп у стратегічному плануванні. Наприклад, у 2023–2024 рр. десятки територіальних громад заснували молодіжні ради за підтримки програм U-LEAD і USAID, аби залучити молодь до прийняття рішень (від

планування спортивної інфраструктури до організації освітніх заходів). Мова йде про Ратнівську громаду з Волинської області, Великодимерську та Димерську з Київщини, Буринську із Сумщини, Вільнянську із Запорізької області, Шепетівську з Хмельниччини, Томаківську та Солонянську з Дніпропетровщини, Бурштинську громаду з Івано-Франківської області та Стрийську громаду із Львівщини [15]. Усе це формує культуру участі та співтворення стратегій: мешканці відчувають відповідальність за рішення, оскільки брали участь у їх підготовці.

Разом із розвитком цифрових інструментів участі та консультативних форматів, зростає й потреба в тому, аби ініціативи громадян отримували реальне ресурсне та нормативне підкріплення. Адже ефективність співуправління залежить не лише від залучення, а й від здатності трансформувати громадське бачення у політичні рішення, програмні документи, бюджетні пріоритети. У цьому контексті важливою постає система державних і місцевих інструментів, що дозволяють громадам реалізовувати ідеї відбудови: йдеться про комплекс програм фінансування, нормативно-правові рамки та інститути супроводу, які визначають можливості локальної дії.

На інституційному рівні держава та органи місцевого самоврядування впроваджують низку механізмів, покликаних зміцнити соціальний капітал і відновити соціальну інфраструктуру в громадах.

На рисунку 2 наведена схема публічного управління соціальним розвитком територіальних громад на інституційному рівні.

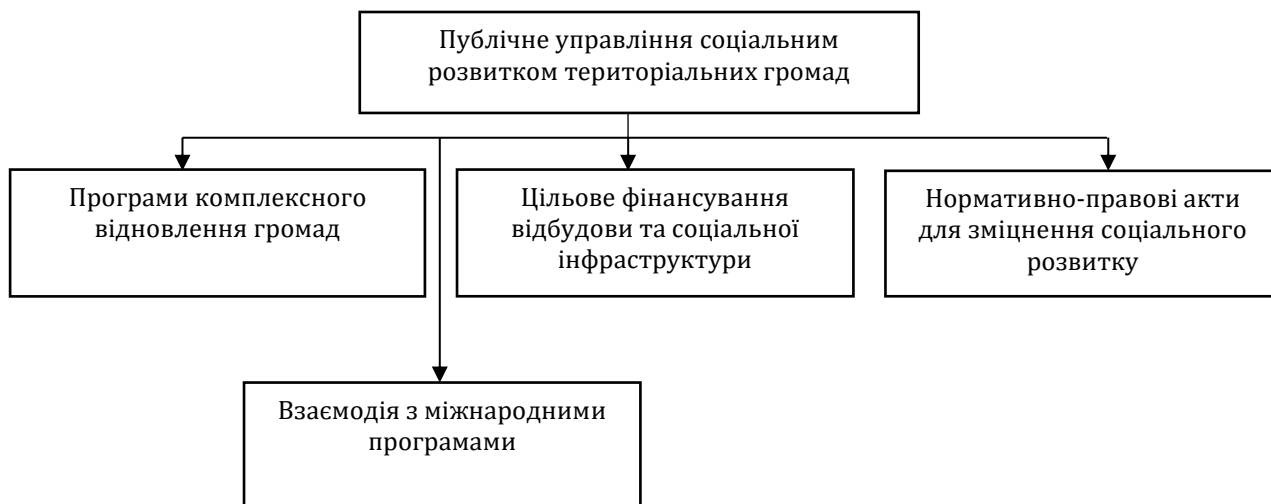

Рис. 2. Публічне управління соціальним розвитком територіальних громад на інституційному рівні

Джерело: побудовано автором.

Отже, серед ключових інструментів слід виділити: спеціальні програми відновлення, цільове фінансування, а також нормативно-правові акти, що встановлюють правила і стимули для залучення громадян.

1. Програми комплексного відновлення громад. Український уряд у відповідь на виклики війни розробив методичні рекомендації для місцевої влади щодо планування відбудови. Зокрема, законодавством запроваджено поняття «Програма комплексного відновлення території громади» – інтегрованого документу, який поєднує просторове планування, соціально-економічний розвиток та відбудову інфраструктури на місцях [15]. Ця програма визначає основні пріоритети державної політики відновлення на рівні громади (будівництво житла, відбудова закладів освіти, відновлення мереж водопостачання тощо) і містить план заходів для їх реалізації [15].

Важливо, що розробка таких програм – не лише технічний документальний процес, а й інструмент залучення спільноти. Органи місцевого самоврядування повинні узгодити проект програми з обласною військовою адміністрацією, провести громадські слухання й затвердити документ радою. Таким чином, забезпечується вплив громади на зміст відновлювальних заходів. Девізом нового підходу стало принципове гасло: «немає грошей без планів і планів без грошей» [15]. Це означає, що для отримання державного чи донорського фінансування громада повинна

мати якісний план відновлення, і навпаки – під затверджені плани будуть цільово виділятися кошти. Такий умовний «соціальний контракт» стимулює місцеву владу стратегічно мислити і водночас гарантує донорам цільове використання ресурсів.

Вже у 2024 році за підтримки програми «U-LEAD з Європою» 10 громад у 8 областях відібрані для розробки таких програм комплексного відновлення з експертним супроводом [15]. Вони опановують нові методики планування, включно з використанням геоінформаційних систем, проектного менеджменту та механізмів громадської участі [15], закладаючи основу для більш стійкого і партисипативного розвитку.

2. Цільове фінансування відбудови та соціальної інфраструктури. Для підтримки громад у відновленні держава створила спеціальні фонди і субвенції. Зокрема, у 2023 р. було запущено Фонд ліквідації наслідків збройної агресії, кошти з якого спрямовуються прямо в громади на відбудовчі проекти. За рахунок субвенції з цього фонду у 2023 р. виділено 9,3 млрд грн на реалізацію 336 проектів відновлення у територіальних громадах [16]. Ці проекти охопили найважливіші соціальні напрямки: ремонт і реконструкцію систем водопостачання, відбудову зруйнованих багатоповерхівок, відновлення шкіл, дитсадків, лікарень, інших об'єктів соціальної інфраструктури [16]. Таким чином держава фінансово підкріплює місцеві стратегії відновлення, особливо там, де власних ресурсів громади недостатньо.

Проте аудит ефективності цього процесу виявив ряд проблем, які мають інституційний характер. Рахункова палата з'ясувала, що через законодавчі прогалини й бюрократичні процедури громади не встигли використати більшу частину коштів: з 9,3 млрд грн 2023 року майже 5,9 млрд (63,1%) залишилися невикористаними і були повернуті до бюджету [16]. На середину 2024 р. темпи освоєння також лишалися низькими – лише ~17% коштів були витрачені у першому півріччі [16]. Іншими словами, гроші є, але інституційні бар'єри (тривалі тендерні процедури, руйнування ланцюгів постачання, кадровий голод тощо) заважають реалізувати проекти в заплановані строки. Окремі громади виявилися неготовими освоїти великі вливання: із 172 проектів, що мали завершитися 2023 року, реально завершили лише 73 [16].

Така ситуація сигналізує про потребу посилення інституційної спроможності на місцях – фактично, розвитку того самого «організаційного соціального розвитку», тобто навичок спільно діяти і впроваджувати проекти. Уряд уже реагує на ці виклики: спрощуються процедури будівництва, поступово впроваджуються електронні системи моніторингу проектів, здійснюється навчання для громад щодо управління інфраструктурними субвенціями. В довгостроковій перспективі, ефективне використання фінансових інструментів відбудови залежить не тільки від центру, а й від самоорганізації та компетентності самих громад.

3. Нормативні акти для зміцнення соціального розвитку. Поряд із фінансами, держава запроваджує нормативні зміни, що мають на меті зміцнити соціальну тканину громад. Так, у 2023 році було оновлено Державну стратегію регіонального розвитку до 2027 року з урахуванням післявоєнних пріоритетів, і громади отримали завдання коригувати власні стратегії розвитку відповідно до національних цілей [17]. Уряд ухвалив порядок розроблення програм комплексного відновлення, про який згадувалося вище, та типові форми таких документів – щоб забезпечити єдині стандарти і врахувати принципи безбар'єрності, стійкості, громадської участі тощо.

Парламент розглядає законопроекти щодо спрощення процедур електронних консультацій і петицій, щоб закріпити успіхи е-демократії на місцевому рівні. Одночасно на місцях ради затверджують нові статuti громад, які містять розділи про громадські слухання, місцеві ініціативи, взаємодію з ОСББ, молоддю, ветеранською спільнотою. Наприклад, Турбівська селищна громада на Вінниччині за підтримки програми U-LEAD у 2025 р. розробила новий Статут, де передбачено різні механізми участі і партнерства, що допомагають громаді розвиватися навіть у складних умовах [17]. Такі локальні «конституції» формують основу для довгострокового зміцнення соціального капіталу, оскільки інституціоналізують правила співпраці між владою та активними мешканцями.

4. Взаємодія з міжнародними програмами. Інституційні механізми розвитку соціальної сфери громад неможливі без підтримки зовнішніх партнерів. Важливим інструментом стали програми міжнародної технічної допомоги, що поєднують фінансування з передачею досвіду. Програма розвитку ООН (ПРООН), наприклад, сфокусувалася на навчанні місцевого самоврядування і відновленні критично важливої соціальної інфраструктури. У співпраці з ЄС

ПРООН фінансує ремонти шкіл, лікарень, укриттів – так, за її сприяння відновлено укриття на 180 учнів у школі-інтернаті Запоріжжя (проект вартістю \$120 тис., реалізований спільно з місцевою владою) [18]. Одночасно ПРООН та інші донори (USAID, GIZ тощо) проводять тренінги для службовців громад з питань стратегічного планування, залучення інвестицій, підтримки малого бізнесу і соціальних послуг. Програма «U-LEAD з Європою», фінансована ЄС, окремо працює над підвищенням кваліфікації фахівців громад у плануванні відновлення, використанні даних та участі громадськості [18]. Такі ініціативи слугують своєрідними «інституційними щепленнями»: вони привносять у громади найкращі практики публічного управління, зміцнюють людський капітал на місцях і тим самим підтримують соціальний капітал. Адже після завершення проектів залишається мережа навчених людей і напрацьовані алгоритми співпраці, які громада використовуватиме й надалі.

Таким чином, в цілому, інституційні механізми післявоєнного розвитку українських громад формуються у напрямі більшої відкритості, спільного планування і партнерства. Поєднання «твердих» ресурсів (фінансування інфраструктури) з «м'якими» заходами (навчання, платформи участі, нормативні стимули) створює умови для відбудови не лише будівель, а й суспільної довіри. Міцний соціальний капітал слугує і метою, і засобом цих політик: програми на кшталт фонду «Відродження» прямо визначають розбудову довіри і згуртованості пріоритетом відновлення, а державні рішення забезпечують для цього необхідні рамки.

6. Висновки

У результаті дослідження було з'ясовано, що партисипативне врядування стало не лише інструментом демократичного контролю, а й фактором ефективного соціального відновлення громад. Після 2022 року набули поширення як класичні форми залучення громадян (громадські слухання, місцеві ініціативи), так і цифрові інструменти участі, зокрема платформи електронної демократії. Участь мешканців у прийнятті рішень – через петиції, бюджети участі, громадські консультації – трансформувало характер взаємодії між громадою та владою, зміцнюючи соціальний капітал.

Було здійснено системний аналіз інституційних інструментів і механізмів публічного управління соціальним розвитком територіальних громад у післявоєнний період. Встановлено, що ключову роль відіграють чотири групи механізмів: програми комплексного відновлення, фінансові інструменти, нормативно-правове забезпечення та міжнародна технічна допомога. Програми комплексного відновлення, що затверджуються на місцевому рівні, забезпечують не лише стратегічне планування відбудови, а й залучення громади до визначення пріоритетів розвитку. Такі програми стали умовою доступу до державного і донорського фінансування, що стимулює органи місцевого самоврядування до активнішої роботи з мешканцями. У сфері фінансування було проаналізовано діяльність Фонду ліквідації наслідків збройної агресії, субвенції з державного бюджету, а також ефективність їх освоєння. Виявлено, що попри значні обсяги виділених коштів, значна частина фінансування залишилася невикористаною через інституційні бар'єри – надмірні бюрократичні процедури, кадрову недостатність, затримки в реалізації проектів.

У нормативному вимірі простежено оновлення державної стратегії регіонального розвитку, створення типових форм програм відновлення, розвиток місцевих статутів громад з урахуванням принципів прозорості, інклюзивності та безбар'єрності. Важливою складовою також виявилася міжнародна технічна допомога (ПРООН, GIZ, USAID, U-LEAD), що не лише надає фінансові ресурси, а й формує нову управлінську культуру на місцях через навчання, консалтинг і поширення кращих практик.

Таким чином, інституційна архітектура управління соціальним розвитком громад у післявоєнний період дедалі більше тяжіє до мережевої моделі, де ключовим ресурсом виступає довіра, спроможність до співпраці та стратегічного мислення.

References

1. Skilky-Skilky info. (2025). *V Ukraini nalichuietsia 4,6 mln vnutrishno peremishchenykh osib* [In Ukraine, there are 4.6 million internally displaced persons]. <https://skilky-skilky.info/v-ukraini-nalichuietsia-4-6-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib/> (in Ukrainian)

2. Laboratoriia zakonodavchykh initsiatyv. (2024). *Sotsialni posluhy v Ukraini: suchasnyi stan, problemy, obmezhenia* [Social services in Ukraine: current status, problems, limitations]. https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/09/ali_study_socialservices.pdf (in Ukrainian)
3. Cedos. (2024). *Doslidzhennia z pytan sotsialnoho zakhystu ta sotsialnykh prav v Ukraini: zadovolenist sotsialnymy posluhamy* [Study on social protection and social rights in Ukraine: Satisfaction with social services]. <https://cedos.org.ua/researches/doslidzhennya-z-pytan-soczialnogo-zahystu-ta-soczialnyh-prav-v-ukrayini-zadovolenist-soczialnymy-poslugamy/> (in Ukrainian)
4. Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(Supplement), S95–S120. <https://www.jstor.org/stable/2780243>
5. Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. *Touchstone Books/Simon & Schuster*. <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
6. Blishchuk, K. (2024). Stalyi rozvytok terytorialnykh hromad v konteksti detsentralizatsiinykh zmin [Sustainable development of territorial communities in the context of decentralization changes]. *Ekonomichnyi prostir*, (190), 104–107. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-19> (in Ukrainian)
7. Ilchuk, L. I. (2018). Rozvytok systemy intehrovanykh sotsialnykh posluh v umovakh detsentralizatsii (na prykladi obiednanykh terytorialnykh hromad) [Development of an integrated social services system under decentralization (case of amalgamated territorial communities)]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, (1), 114–121. <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/24760> (in Ukrainian)
8. Ksonzhyk, I. V., Potravka, L. O., & Zamkovyi, V. M. (2020). Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok terytorialnykh hromad v Ukraini v konteksti detsentralizatsii [Socio-economic development of territorial communities in Ukraine in the context of decentralization]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, (11). <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.11.3> (in Ukrainian)
9. Sodoma, R., Dubnevych, Yu., Markiv, H., & Shmatkovska, T. (2021). Monitorynh sotsialno-ekonomichnoho rozvytku terytorialnykh hromad [Monitoring the socio-economic development of territorial communities]. *Visnyk Lvivskoho Natsionalnoho Ahrarnoho Universytetu. Ekonomika APK*, (28), 24–30. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2021_28_6 (in Ukrainian)
10. Revko, A. M. (2019). Sotsialnyi kapital iak katalizator rozvytku sotsialnoi infrastruktury sotsialno-humanitarnoho prostoru rehionu [Social capital as a catalyst for the development of social infrastructure in the socio-humanitarian space of the region]. *Skhidna Yevropa*, (4), 400–405. http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/21_2019/64.pdf (in Ukrainian)
11. Snitynskyi, V. V., Hrytsak, L. Ya., Yanyshyn, Ya. S., Dubnevych, Yu. V., & Sodoma, R. I. (2020). *Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok Truskavetskoï obiednanoi terytorialnoi hromady* [Socio-economic development of the Truskavets united territorial community] (V. V. Snitynskyi, Ed.). Lviv, Kamianka-Buzka. <https://sci.lidubgd.edu.ua/handle/123456789/8548> (in Ukrainian)
12. Nosulko, B. (2021). Rol mistsevoho samovriaduvannia u stanovlenni terytorialnoi hromady ta ii sotsialno-ekonomichnomu rozvytku [The role of local self-government in the formation of the territorial community and its socio-economic development]. *Publichne upravlinnia ta administruvannia: Visnyk Dniprovskoi akademii neperervnoi osvity*, 1(1), 37–42. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdanopua_2021_1_10 (in Ukrainian)
13. Kutsenko, O. (2023). Elektronna demokratiia v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [E-democracy in Ukraine: Current state and development prospects]. *UPLAN – Ukrainian Public Law and Administration Network*. <https://uplan.org.ua/elektronna-demokratiia-v-ukraini-suchasnyi-stan-ta-perspektyvy-rozvytku/> (in Ukrainian)
14. Proiekt e-DEM. (2021). *Platforma elektronnoi demokratii: elektronna platforma dlia konsultatsii, petytsii ta uchasti hromadian* [e-DEM platform: A tool for consultations, petitions and civic participation]. <https://e-dem.ua/> (in Ukrainian)
15. Havrylenkova, M. (2024). 10 hromad rozrobliatymut prohramy kompleksnoho vidnovlennia terytorii za pidtrymky U-LEAD [10 communities will develop integrated recovery programs with the support of U-LEAD]. *U-LEAD z Yevropoiu*. <https://u-lead.org.ua/news/520> (in Ukrainian)
16. Rakhunkova palata Ukrainy. (2024). *Audyt vidbudovy hromad: bilsha chastyna subventsii na vidnovlennia sotsialnoi ta krytychnoi infrastruktury u 2023 rotsi ne bula vykorystana* [Audit of reconstruction: Most of the 2023 infrastructure recovery subsidy was not used]. <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2276> (in Ukrainian)
17. Ministerstvo vidnovlennia rozvytku hromad, terytorii ta infrastruktury Ukrainy. (2024). *Onovlena Derzhavna stratehiia rehionalnoho rozvytku na 2021–2027 roky: Kliuchovi aspekty* [Updated state strategy for regional development 2021–2027: Key aspects] (Information brochure). https://mtu.gov.ua/files/Avto/Dovidka_MIU_INFORMATsIYNA_BROShURA_A4_ukr.pdf (in Ukrainian)
18. Rubryka. (2023). *Vidnovlennia i rozvytok hromad pid chas viiny: ohliad hromadskykh initsiatyv* [Recovery and development of communities during war: Overview of civil initiatives]. <https://rubryka.com/2023/10/24/vidnovlennya-pid-chas-vijny/> (in Ukrainian)